

МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ

Назва курсу <i>Нормативний/вибірковий</i>	Основи аналітичної археології Вибіркова
Ступінь освіти Бакалавр/магістр/доктор філософії Освітня програма	Магістр 032 Історія та археологія
Рік викладання/ Семестр/ Курс (рік навчання)	2024-2025/ непарний (I) семестр / 2 курс
Викладач	Ситник О. М.
Профайл викладача	http://geo.mdpu.org.ua/prirodnicho-geografichnij-fakultet/kafedra-istoriyi/sklad-kafedri-istoriyi/sitnik-oleksander-mikolajovich/
Контактний тел.	0972139300
E-mail:	oleksander_sytnyk@i.ua
Сторінка курсу в ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького	https://dfn.mdpu.org.ua/course/view.php?id=5053
Консультації	<i>Очні консультації:</i> щочетверга, згідно графіку роботи кафедри історії та археології. <i>Онлайн-консультації:</i> через систему ЦОДТ МДПУ ім. Б.Хмельницького.

1. АНОТАЦІЯ

Навчальний курс «Основи аналітичної археології» є важливим складником системи підготовки викладачів історії за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр», щодо основних етапів становлення й розвитку української археології та вмінням аналізувати проблеми давньої української історії та археології, самостійно здобувати нові знання після завершення вищої школи й застосовувати ці знання у практичній роботі викладача історії та наукового співробітника.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА

Мета викладання навчальної дисципліни полягає в тому, щоб засвоїти необхідні компетенції курсу «Основи аналітичної археології» та опанувати знаннями щодо основних етапів становлення й розвитку української археології, а також – засвоїти найважливіші поняття та категорії курсу. Зокрема це зумовлено виконанням соціального замовлення суспільства – підготовка фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр».

Завданнями курсу є: формування у здобувачам вищої освіти знань і цілісного уявлення про витоки й шляхи формування теоретичних знань в галузі археології; засвоєння здобувачами вищої освіти сутності феномену української археології як детермінанти суспільної свідомості; вдосконалення методології та методики археологічних досліджень з врахуванням світового досвіду тощо.

3. ПЕРЕЛІК КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ, ЯКІ НАБУВАЮТЬСЯ ПІД ЧАС ОПАНУВАННЯ ОСВІТНІМ КОМПОНЕНТОМ

1. Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі гуманітарних наук під час професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів історичної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

2. Загальні компетентності:

- Здатність формулювати задачу, для її вирішення та досягнення обґрунтованого висновку використовувати потрібну інформацію та методологію.

- Знання стандартів необхідних для наукового дослідження і публікування, включаючи критичну обізнаність та інтелектуальну чесність.

- Здатність скеровувати зусилля, поєднуючи результати різних досліджень та аналізу, вчасно подавати результат.

Фахові компетентності:

- Знання основних історичних процесів та подій усіх континентів від історії давнього світу та їх взаємозв'язок, сучасні дискусії на цю тему і напрями досліджень.

- Детальні знання та розуміння певного періоду/тематичної області, методологій та історіографічних дискусій на цю тему чи про цей період.

- Здатність до самостійного аналізу фахової інформації.

4. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Програмні результати навчання (ПРН)

- Здатність формулювати та вдосконалювати важливу дослідницьку задачу, для її вирішення збирати необхідну інформацію та формулювати висновки, які можна захищати в науковому контексті.
- Обізнаність та відповідність науковим стандартам щодо точності та об'єму локалізованої документації, використаної та процитованої в завданнях і в завершальній дисертації.
- Здатність працювати в групі продуктивно, відіграючи провідну роль в окремих випадках, головуючи під час дебатів та дискусій у національно-патріотичній, міжнародній та мультикультурній групі.
- Здатність презентувати написані тексти та робити презентації усно різного обсягу й складності рідною мовою чи іншою, потрібною для області спеціалізації.
- Здатність обирати спеціалізацію, планувати та завершувати дипломну роботу, використовувати результуючі компетентності для підготовки й виконання плану дослідження згідно з визначеними часовими рамками.
- Детальні та критично-знайдені знання вибраного періоду чи тематичної області спеціалізації як в написаних текстах, як і в результуючій дисертації.
- Здатність розрізнити різні реєстри наукового викладу та застосовувати їх відповідно в коротких викладах, оглядах, та в письмових і усних завданнях, як і в своїй дисертації.
- Здатність використовувати інструменти інших гуманітарних, природничих та точних наук за необхідності вирішення задачі дослідження.

5. ОБСЯГ КУРСУ

Вид заняття	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Кількість годин	30	14	76

6. ПОЛІТИКИ КУРСУ

Політика академічної поведінки та етики:

- Не пропускати та не запізнюватися на заняття за розкладом;
- Вчасно виконувати завдання семінарів та питань самостійної роботи;
- Вчасно та самостійно виконувати контрольні-модульні завдання

7. СТРУКТУРА КУРСУ
7.1 СТРУКТУРА КУРСУ (ЗАГАЛЬНА)

Кількість годин	Тема	Форма діяльності (заняття, кількість годин)	Література	Завдання	Вага оцінки	Термін виконання
БЛОК 1. ВСТУП ДО КУРСУ.МЕТОДОЛОГІЯ. АРХЕОЛОГІЧНА ТИПОЛОГІЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ						
20	Тема 1. Предмет, мета й завдання аналітичної археології	Лекція (4 год.) Семінарські заняття (2 год.) Самостійна робота (14 год.)	1-9			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
18	Тема 2. Методологія археології. Методи археологічного дослідження	Лекція (6 год.) Семінарські заняття (2 год.) Самостійна робота (10 год.)	1-9			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
18	Тема 3. Археологічна типологія та класифікація. Систематизація археологічних артефактів	Лекція (6 год.) Семінарські заняття (4 год.) Самостійна робота (10 год.)	1-9			впродовж першого навчального семестру (перший періодичний контроль)
БЛОК 2. ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ КУЛЬТУР. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В АРХЕОЛОГІЇ						
22	Тема 4. Специфіка та види археологічних культур	Лекція (6 год.) Семінарські заняття (2 год.) Самостійна робота (14 год.)	1-9			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

20	Тема 5. Теоретичне осмислення археологічних культур і їх детермінантів	Лекція (4 год.) Семінарські заняття (2 год.) Самостійна робота (14 год.)	1-9			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)
20	Тема 6. Сучасні технології в археології. Прогнозуюче моделювання в археологічних дослідженнях. Моделі в археології	Лекція (4 год.) Семінарські заняття (2 год.) Самостійна робота (14 год.)	1-9			впродовж першого навчального семестру (другий періодичний контроль)

7. 2 СХЕМА КУРСУ (ЛЕКЦІЙНИЙ БЛОК)

Тема лекції	Зміст лекції
Тема 1. Предмет, мета й завдання аналітичної археології	1. Предмет курсу «Основи аналітичної археології» 2. Мета та завдання курсу 3. Поняття й термінологія курсу
Тема 2. Методологія археології. Методи археологічного дослідження	1. Методологія археології 2. Методологія аналітичної археології 3. Методи археологічного дослідження
Тема 3. Археологічна типологія та класифікація. Систематизація археологічних артефактів	1. Археологічна типологія 2. Археологічна класифікація 3. Систематизація археологічних артефактів
Тема 4. Специфіка та види археологічних культур	1. Поняття археологічної культури 2. Специфіка археологічних культур 3. Види археологічних культур
Тема 5. Теоретичне осмислення археологічних культур і їх детермінантів	1. Археологічна культура: суперечливі моменти розробки проблеми 2. Формування «Концептуальної археології» регіональних досліджень 3. Археологічні культури на території України
Тема 6. Сучасні технології в археології. Прогнозуюче моделювання в археологічних дослідженнях. Моделі в археології	1. Сучасні технології в археології 2. Прогнозуюче моделювання в археологічних дослідженнях 3. Моделі в археології

7.3 СХЕМА КУРСУ (СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ)

Тема семінарського заняття	Зміст практичного заняття
Тема 1. Предмет, мета й завдання аналітичної археології	1. Предмет курсу «Основи аналітичної археології» 2. Мета та завдання курсу 3. Поняття й термінологія курсу
Тема 2. Методологія археології. Методи археологічного дослідження	1. Методологія археології 2. Методологія аналітичної археології 3. Методи археологічного дослідження
Тема 3. Археологічна типологія та класифікація. Систематизація археологічних артефактів	1. Археологічна типологія 2. Археологічна класифікація 3. Систематизація археологічних артефактів
Тема 4. Специфіка та види археологічних культур	1. Поняття археологічної культури 2. Специфіка археологічних культур 3. Види археологічних культур
Тема 5. Теоретичне осмислення археологічних культур і їх детермінантів	1. Археологічна культура: суперечливі моменти розробки проблеми 2. Формування «Концептуальної археології» регіональних досліджень 3. Археологічні культури на території України
Тема 6. Сучасні технології в археології. Прогнозуюче моделювання в археологічних дослідженнях. Моделі в археології	1. Сучасні технології в археології 2. Прогнозуюче моделювання в археологічних дослідженнях 3. Моделі в археології

7.4 СХЕМА КУРСУ (ТЕМИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ)

Тема для самостійного опрацювання	Зміст теми
Тема 1. Предмет, мета й завдання аналітичної археології	1. «Нова археологія» Д. Кларка 2. Дескриптивна археологія (описова археологія) 3. Теоретична археологія (французька школа) 4. Соціальна археологія (школа К. Ренфрю) 5. Інтерпретаційні розробки соціокультурного характеру археологів США
Тема 2. Методологія археології. Методи археологічного дослідження	1. Археологічні джерела 2. Допоміжні археологічні дисципліни 3. Основні методи теоретичної археології
Тема 3. Археологічна типологія та	1. Проблеми періодизації археологічних пам'яток України

класифікація. Систематизація археологічних артефактів	2. Види археологічних пам'яток. Способи їх виявлення 3. Типи археологічних пам'яток. Поняття про культурний шар
Тема 4. Специфіка та види археологічних культур	1. Етапи археологічного пошуку 2. Особливості археологічних культур 3. Матеріальна культура
Тема 5. Теоретичне осмислення археологічних культур і їх детермінантів	1. Археологічна культура епохи муст'є 2. Пам'ятки стародавньої культури та мистецтва на території України 3. Особливості скіфо-сарматських культур
Тема 6. Сучасні технології в археології. Прогнозуюче моделювання в археологічних дослідженнях. Моделі в археології	1. Переосмислення парадигми аналітичної археології 2. Моделювання в археологічних дослідженнях 3. Моделі в археології

8. СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ ТА ВИМОГИ

Загальна система оцінювання курсу	<p>За семестр з курсу дисципліни проводяться два періодичні контролі (ПКР), результати яких є складником результатів контрольних точок першої (КТ1) і другої (КТ2). Результати контрольної точки (КТ) є сумою поточного (ПК) і періодичного контролю (ПКР): $КТ = ПК + ПКР$. Максимальна кількість балів за контрольну точку (КТ) складає 50 балів. Максимальна кількість балів за періодичний контроль (ПКР) становить 60 % від максимальної кількості балів за контрольну точку (КТ), тобто 30 балів. А 40 % балів, тобто решта балів контрольної точки, є бали за поточний контроль, а саме 20 балів. Результати поточного контролю обчислюються як середньозважена оцінок ($X_{ср}$) за діяльність студента на практичних (семінарських) заняттях, що входять в число певної контрольної точки. Для трансферу середньозваженої оцінки ($X_{ср}$) в бали, що входять до 40 % балів контрольної точки (КТ), треба скористатися формулою: $ПК = (X_{ср}) * 20 / 5$. Таким чином, якщо за поточний контроль (ПК) видів діяльності студента на всіх заняттях $X_{ср} = 4.1$ бали, які були до періодичного контролю (ПКР), то їх перерахування на 20 балів здійснюється так: $ПК = 4.1 * 20 / 5 = 4.1 * 4 = 16.4 // 16$ (балів). За періодичний контроль (ПКР) студентом отримано 30 балів. Тоді за контрольну точку (КТ) буде отримано $КТ = ПК + ПКР = 16 + 30 = 46$ (балів).</p> <p>Студент має право на підвищення результату тільки одного періодичного контролю (ПКР) протягом двох тижнів після його складання у випадку отримання незадовільної оцінки.</p> <p>Підсумковим контролем є екзамен, на його складання надається 100 балів за виконання тестів (або задач чи завдань іншого виду). Загальний рейтинг з дисципліни (ЗР) складається з суми балів (Е), отриманих на екзамені, і підсумкової оцінки (ПО) та ділиться навпіл. $ЗР = (ПО + Е) / 2$</p>
--	---

<p>Практичні заняття</p>	<p>«5» – студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну, обов’язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі розрахункові / тестові завдання. Здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв’язки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p> <p>«4» – студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому нормативну та обов’язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість розрахункових / тестових завдань. Студент здатен виділяти суттєві ознаки вивченого за допомогою операцій синтезу, аналізу, виявляти причинно-наслідкові зв’язки, у яких можуть бути окремі несуттєві помилки, формувати висновки і узагальнення, вільно оперувати фактами та відомостями.</p> <p>«3» – студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових розрахунків, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину розрахункових / тестових завдань. Має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв’язків і формулювання висновків.</p> <p>«2» – студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових розрахунків, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив окремі розрахункові / тестові завдання. Безсистемно відділяє випадкові ознаки вивченого; не вміє зробити найпростіші операції аналізу і синтезу; робити узагальнення, висновки.</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Студент, який навчається стабільно на «відмінні» оцінки і саме такі оцінки має за періодичні контролю, накопичує впродовж вивчення навчального курсу 90 і більше балів, має право не складати екзамен з даної дисципліни. Студент зобов’язаний відпрацювати всі пропущені семінарські заняття протягом двох тижнів. Невідпрацьовані заняття (невиконання навчального плану) є підставою для недопущення студента до підсумкового контролю.</p>

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Археологія України: Курс лекцій: навч. посібн. / Л. Л. Залізняка, О. П. Моця, В. М. Зубар та ін.; за ред. Л. Л. Залізняка. К.: Либідь, 2005. 504 с.
2. Болтрик Ю. В. Герр. Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2004. Т. 2: Г–Д. 518 с.

3. Довідник з історії України (А–Я): Посібник для серед. заг.–осв. навч. закладів / За ред. І. Підкови, Р. Шуста. 2–ге вид., доопр. і доповн. К., 2001. С 877–878.
4. Залізник Л. Моя археологія. Біографічні спогади та суб'єктивні враження про українську археологію. Київ: Темпора, 2020. 352 с.
5. Залізник Л. Л. Стародавня історія України. К.: Темпора, 2012. 542 с.
6. Михайлов Б. Д. Кам'яна Могила – підземний «ермітаж» Приазов'я. Запоріжжя: Дике Поле, 2018. 180 с.
7. Ситник О. М. Аналітична археологія: витоки та завдання. Вісник НІАЗ «Кам'яна Могила». Вип. 3. Запоріжжя: Дике Поле, 2018. С. 179–183.
8. Ситник О., Середа Ю. Значення навчального курсу «Аналітична археологія» у процесі вивчення археологічних артефактів Північно-Західного Приазов'я. Наукове сьогодні: стан та перспективи регіональних досліджень: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Мелітополь, 19 травня 2021 р.) / за ред. Л. М. Донченко, І. А. Арсененко, С. І. Пачева, Л. І. Полякової, Я. В. Попенка, Л. А. Прохорової. Мелітополь: МДПУ імені Богдана Хмельницького, 2021. С. 86-89.
9. Харарі Ювал Ной. Sapiens: людина розумна. Коротка історія людства. Київ: BookChef, 2021. 544 с.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

10. Бунятян К. П., Мурзін В. Ю., Симоненко О. В. На світанку історії; Україна крізь віки: в 15 т. / ред. В. А. Смолій; НАН України, Ін-т археол. Т. 1. К.: Альтернативи, 1998. 335 с.
11. Залізник Л. Л. Первісна історія України. К.: Вища школа, 1999. 263 с.
12. Пазинич В. Г. Приклади комплексної інтерпретації геолого-геоморфологічних та археологічних матеріалів для реконструкції палеогідрологічних і палеокліматичних умов деяких ділянок басейну середнього Дніпра в післяюрмський період // Наукові праці Українського науково-дослідного гідрометеорологічного інституту: Зб. наук. пр. 2008. Вип. 257. С. 235-249
13. Ситник О. М. Антропологічний аспект археології. Вісник НІАЗ «Кам'яна Могила». Вип. 4. Запоріжжя: Дике Поле, 2019. С. 76–81.
14. Ситник О. Археологічна культура Кукутень-Трипілля: цивілізаційний вимір - *Cultura "Cucuteni-Tripolie": aspectul civilizațional*. Archaeological culture of Cucutene-Tritpoli: civilization aspect. *Relații Româno-Ucrainene. Istorie și contemporaneitate - Румунсько-Українські відносини. Історія та сучасність*. Satu Mare: Editura Muzeului Sătmărean, 2021. С. 11–26.
15. Ситник О. Археологічна спадщина Мелітопольщини: досвід і перспективи вивчення. «Археологічні студії: здобутки та перспективи». Дні науки НаУКМА-2022. (26 січня 2022 року, м. Київ).
16. Ситник О. М. Вивчення об'єктів археологічної спадщини у профільних ВНЗах: проблеми, завдання, перспективи // Вісник НІАЗ «Кам'яна Могила»: випуск 2. – Запоріжжя: Дике Поле, 2017. – С. 157-159.
17. Ситник О. М. Духовна культура енеолітичної України: становлення релігійно-ідеологічних уявлень // Вісник НІАЗ «Кам'яна Могила»: випуск 1. Запоріжжя: Дике Поле, 2016. С. 49-53.
18. Ситник О. М. В. Ляскоронський як археолог. *І Всеукраїнський археологічний з'їзд: матеріали роботи*. Київ: ІА НАН України, 2019. С. 111–121.
19. Ситник О. М. Шляхи збереження нематеріальної культурної спадщини національних меншин Північно-Західного Приазов'я // Сучасні соціокультурні практики: компетентісно-аксіологічний аспект: зб. Статей і матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої 10-літтю кафедри культурології та методики викладання культурологічних дисциплін ПНПУ імені В.Г. Короленка (29-30 березня 2018 року). – Полтава: ПП «Астроя», 2018. С. 163-167.

20. Ситник О. М. Щодо питання про нематеріальну культурну спадщину етнічних меншин Північно-Західного Приазов'я // Північно-Західне Приазов'я: проблеми регіонального розвитку у міжнародному контексті: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції із міжнародною участю (Мелітополь, 14-15 вересня 2017 року) / за ред. Л. М. Донченко, С. І. Пачева, І. А. Арсененко, О. В. Непші, А. М. Крилової. – Мелітополь: ФОП Однорог Т. В., 2017. – С. 196-198.
21. Ткаченко С. Диво мелітопольське. К.: Парлам. вид-во, 2016. 198 с.
22. Clarke D. L. Analytical archaeology. London: Routledge, 2014. 550 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315748481>
23. Klein Leo. To separate a centaur: On the relationship of archaeology and history in Soviet tradition // *Antiquity*. 1993. Vol. 67. № 255. P. 339-348.
24. Klein Leo. Neither archaeology nor theory: a critique of Johnson // *Antiquity*. 2006. № 80. P. 435-443.
25. Sytnyk O. On the process of entogenesis in the territory of the modern south of Ukraine in the period of the eneolitis. *Socio Brains. journal homepage: www.sociobrain.com*. International scientific refereed online journal with **impact factor**. 2018. 42, February. С. 140-142.
26. Taylor T. Conversations with Leo Klejn // *Current Anthropology*. 1993. Vol. 34, № 5. P. 723-735.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Електронний каталог бібліотеки МДПУ імені Богдана Хмельницького. URL: <http://ver.mdpu.org.ua>
2. Інститут археології НАН України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000237>
3. Науковий журнал «Археологія». URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/-qq>
4. СПІЛКА АРХЕОЛОГІВ УКРАЇНИ. URL: <HTTP://VGOSAU.KIEV.UA/>